

Nghiên cứu sự chấp nhận sách điện tử của sinh viên

CHỮ BÀ QUYẾT*
HOÀNG CAO CƯỜNG**

Tóm tắt

Mục đích của nghiên cứu là khám phá tình hình sử dụng sách điện tử (ebook) của sinh viên. Đối tượng được khảo sát là các sinh viên đang học tập trên địa bàn TP Hà Nội. Kết quả nghiên cứu chỉ ra, 100% sinh viên đã tiếp cận các loại sách điện tử. Việc sử dụng sách điện tử đã mang lại nhiều lợi ích cho sinh viên. Tuy nhiên, việc sử dụng này cũng tồn tại những hạn chế nhất định. Trên cơ sở đó, bài viết đưa ra một số hàm ý nhằm đẩy mạnh sử dụng sách điện tử trong thời gian tới.

Từ khóa: sách điện tử, sách in, sự chấp nhận sách điện tử, sinh viên

Summary

This study is to discover the situation of student using ebook. Through a survey of Hanoi-based students, it is indicated that 100% of students have accessed to ebook. The use of ebook has brought many benefits to students. However, this utilization also has certain limitations. On that basis, some implications are proposed to promote the use of ebook in the future.

Keywords: ebook, printed books, acceptance of ebook, student

GIỚI THIỆU

Với sự phát triển mạnh mẽ của tài nguyên internet trong thời gian gần đây, đã và đang diễn ra những cuộc cách mạng trên mọi lĩnh vực của đời sống xã hội trên khắp thế giới. Đối với lĩnh vực xuất bản, sự xuất hiện của sách điện tử đã làm thay đổi cách thức sử dụng sách, văn hóa đọc của công chúng. Ngày càng có nhiều ấn bản sách xuất bản dưới cả hai hình thức sách in và sách điện tử, thậm chí có những sách chỉ có ấn bản điện tử. Sự xuất hiện của sách điện tử tạo ra khả năng đọc sách, học tập cho mọi người ở mọi nơi, mọi lúc. Trong khi nhu cầu học tập, nghiên cứu, đọc sách ngày càng gia tăng không ngừng, một lượng lớn độc giả đã tiếp cận và chấp nhận sách điện tử như một phương thức thay thế sách in truyền thống từ hàng chục năm qua.

Trên thế giới, đã có rất nhiều nghiên cứu về việc sử dụng và chấp nhận sách điện tử, thái độ sử dụng sách điện tử, so sánh lợi ích của sách điện tử với sách in..., như: Shelburne (2009); Vera Nkiruka Akpokodje (2016); Ashley Melinis (2011)...

Mặc dù vậy, chưa có nghiên cứu nào được tiến hành để tìm hiểu việc sử dụng sách điện tử của sinh viên tại Việt Nam. Do đó, nghiên cứu này được thực hiện để tìm hiểu nhận thức cũng như thực trạng sử dụng sách điện tử của sinh viên hiện nay.

CƠ SỞ LÝ THUYẾT VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Thuật ngữ sách điện tử được hiểu theo nhiều cách khác nhau. Theo Rosso, S. (2009), sách điện tử là một ấn phẩm sách ở dạng kỹ thuật số, bao gồm văn bản, hình ảnh hoặc cả hai, có thể đọc được trên màn hình phẳng của máy tính hoặc các thiết bị điện tử khác. Sách điện tử có thể đọc được trên các thiết bị đọc sách điện tử chuyên dụng như Kindle của Amazon, nhưng cũng có thể trên bất kỳ thiết bị máy tính nào có màn hình xem có thể điều khiển, bao gồm: máy tính để bàn, máy tính xách tay, máy tính bảng và điện thoại thông minh...

Nhấn mạnh đến tính năng tương tác của sách điện tử, Ashley Melinis (2011) định nghĩa, sách điện tử còn được gọi là sách tương tác hoặc sách kỹ thuật số. Đây là những tài liệu mà nội dung ở định dạng kỹ thuật số có thể được xem trên máy tính hoặc thiết bị đọc điện tử, như: Barnes và Kindle của Nook hoặc Kindle của Amazon. Văn bản chữ viết và hình minh họa cũng tương tự như sách in, nhưng sách điện tử cũng có thể

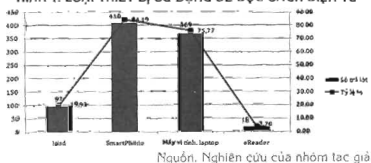
* **, Trường Đại học Thương mại | Email: cuongqtdn@gmail.com

Ngày nhận bài: 19/01/2019; Ngày phản biện: 10/02/2019; Ngày duyệt đăng: 18/02/2019

BẢNG 1: TỔNG HỢP QUÁ TRÌNH HỌC TẬP VÀ THỜI GIAN BẮT ĐẦU SỬ DỤNG SÁCH ĐIỆN TỬ

Quá trình học tại trường	Thời gian bắt đầu sử dụng sách điện tử					
	Dưới 1 năm	1-3 năm	3-5 năm	5-10 năm	Trên 10 năm	Tổng
Sinh viên năm 1	98	12	7	2	1	120
Sinh viên năm 2	32	61	4	3	2	102
Sinh viên năm 3	0	57	86	43	17	203
Sinh viên năm 4	0	0	6	33	23	62
Tổng	130	130	103	81	43	487

HÌNH 1: LOẠI THIẾT BỊ SỬ DỤNG ĐỂ ĐỌC SÁCH ĐIỆN TỬ

kết hợp siêu phương tiện, như: âm thanh, hình động, văn bản nổi bật, âm nhạc và mô hình. Hình thức sách điện tử rất đa dạng, trong đó người đọc được trình bày bằng hình ảnh, âm thanh và các nút để chạm để điều hướng qua các trang.

Còn theo PwC (2014), sách điện tử là phiên bản kỹ thuật số của sách in, được phân phối qua internet. Những tập tin này có thể được đọc trên thiết bị đọc sách điện tử, máy tính bảng, máy tính cá nhân, điện thoại thông minh và cả trên một số điện thoại di động.

Trong bài viết này, sách điện tử được hiểu là các loại sách có những điểm chung đã liệt kê ở trên và để phân biệt với các loại sách in trên giấy, không bao hàm những loại sách khác (sách in trên thẻ tre, sách lụa, sách khắc trên đá...) đã từng tồn tại và phát triển cùng với sự phát triển của loài người trong hàng nghìn năm qua.

Để thu thập dữ liệu cho nghiên cứu, phiếu điều tra được thiết kế và gửi qua email tới sinh viên đang học tập tại các trường đại học và cao đẳng tại Hà Nội (không bao gồm các đối tượng học sau đại học, học nghề tại các trường nghề). Bảng hỏi được xây dựng ở định dạng trực tuyến Google Forms. Thời gian thu thập dữ liệu trong tháng 10 và 11/2018. Tổng số phiếu thu về và được sử dụng cho nghiên cứu là 487.

KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

Đặc điểm mẫu điều tra

Đa phần đối tượng tham gia khảo sát là sinh viên nữ (63,2%); đang học năm thứ 3 (41,6%); theo học khối ngành kinh tế và kinh doanh (82,5%). Đặc biệt, 100% sinh viên đã biết đến và từng sử dụng sách điện tử trong các hoạt động của họ.

Thời gian bắt đầu sử dụng sách điện tử
Sinh viên đã tiếp cận sách điện tử khá sớm, ngay từ khi còn học phổ thông, bởi có đến 47,8% đối tượng đã sử dụng sách điện tử từ 1 đến 5 năm (năm cuối), có đến 8,9% sinh viên sử dụng trên 10 năm, tức là khoảng 15 tuổi đã sử dụng sách điện tử. Chỉ có 26,7% sinh viên sử dụng sách dưới 1 năm.

Mối liên quan về thời gian bắt đầu sử dụng sách điện tử với quá trình học tập tại trường đại học

Bảng 1 cho thấy, có mối tương quan cùng chiều về thời gian bắt đầu đọc sách điện tử với quá trình học tập tại trường. Nếu sinh viên năm thứ nhất có đến 98 người đọc sách điện tử dưới 1 năm (chiếm 81,7%), thì sinh viên năm hai đã giảm đi chỉ còn 32 người (31,4%); đến năm ba, năm thứ tư, thì 100% đã tiếp cận sách điện tử. Bên cạnh đó, thời gian đọc sách từ 3-5 năm của sinh viên năm thứ nhất và thứ hai rất thấp (lần lượt là 7 và 4 người, tương ứng 5,8% và 3,9%), nhưng đối với sinh viên năm thứ ba và năm thứ tư, thì thời gian đọc sách từ trên 3 năm là cao nhất, lần lượt là 86 và 33 người (tương ứng 42,4% và 53%). Như vậy, sinh viên có thời gian quá trình học tại trường dài học càng ít, thì đọc sách điện tử với thời gian ngắn, ngược lại, có thời gian học dài, thì đọc sách điện tử lâu hơn.

Thiết bị sử dụng để đọc sách

Hình 1 cho thấy, số sinh viên có thiết bị chuyên dụng để đọc sách điện tử chỉ chiếm tỷ lệ rất nhỏ (3,7%), trong khi các thiết bị khác, như: máy vi tính, laptop và điện thoại thông minh được sinh viên sử dụng chủ yếu để đọc sách điện tử. Tỷ lệ rất thấp này phản ánh đầu tư cho thiết bị đọc sách điện tử chuyên dụng của sinh viên Việt Nam chưa được coi trọng.

Nguồn sách điện tử

Nguồn sách điện tử phổ biến nhất là sinh viên tìm kiếm sách file PDF qua internet và Google books (hay Google Book Search) (chiếm 62,0%), tiếp đó là đăng ký đọc sách trực tuyến nguồn mở và đăng ký trả phí đọc sách trực tuyến (26,3%), sách CD (21,3%), thư viện số của trường đại học (16,1%) và thấp nhất là mua (bao gồm cả sách điện tử chuyên dụng) chỉ chiếm tỷ lệ 3,8%. So sánh với khảo sát 3 trường đại học tại Nigeria trong một nghiên cứu của Vera Okkirua Akpokodje (2016), thì kết quả này có những điểm khá tương đồng.

Thời gian đọc sách điện tử trung bình hàng tuần

Hình 2 cho biết, 42,9% sinh viên đọc sách điện tử từ 100-150 phút/tuần, 37,8% sinh viên đọc dưới 100 phút/tuần và chỉ 19,3% đối tượng đọc trên 150 phút/tuần. Theo một nghiên cứu của Wisconsin (2016) năm 2015-2016, có 54% sinh viên đọc sách dưới 15 phút/ngày, tức là dưới 105 phút/tuần; 28% sinh viên đọc sách từ 15-30 phút/ngày, tức là 105-210 phút/tuần; và đọc trên 30 phút/ngày chỉ có 18%. Như vậy, theo khảo sát của nhóm tác giả, nếu tổng thời gian đọc sách in và sách điện tử của sinh viên Việt Nam trên 150 phút/tuần chiếm 38,5%, thì tỷ lệ này cao hơn so với trung bình của khảo sát của Wisconsin. Kết quả điều tra cũng cho thấy, sinh viên có xu hướng chuyển sang đọc sách điện tử với thời gian đọc trên 100 phút/tuần cao hơn so với đọc sách in, mặc dù mức độ chênh lệch không lớn.

Địa điểm đọc sách điện tử

Kết quả trả lời cho thấy, sinh viên đọc sách tại nhà (phòng trọ, ký túc xá) là cao nhất (66,53%), tiếp đến trên đường đi (đi học, du lịch, về quê...) là 36,14%, còn ở thư viện trường đại học chỉ chiếm 16,63% (Hình 3).

Mục đích sử dụng sách điện tử

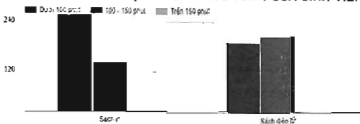
Qua điều tra của nhóm tác giả, 77,8% sinh viên sử dụng sách điện tử cho mục đích học tập và nghiên cứu khoa học; 44,5% sử dụng cho công việc ngoài học tập; 56,7% cho hoạt động giải trí (Hình 4). So với nghiên cứu của Vera Nkiruka Akpokodje (2016), thì việc sử dụng sách điện tử cho các mục đích khác nhau của sinh viên Việt Nam khá cao, đặc biệt là mục đích giải trí.

Loại sách điện tử được sinh viên tìm đọc

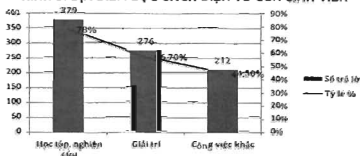
Trong nghiên cứu này, nhóm tác giả phân loại sách điện tử theo trường đại học tham gia khảo sát, bao gồm 6 loại: giáo trình điện tử, sách tham khảo, chuyên khảo, sách bài tập gọi chung là giáo trình; các loại từ điển; bài giảng điện tử các khóa học hoặc chương trình bồi dưỡng; tạp chí điện tử và bài báo; kỹ yếu hội thảo khoa học điện tử; sách ngoài khóa học và giải trí gọi chung là sách giải trí.

Theo Hình 5, mặc dù mục đích sử dụng sách điện tử cho học tập và nghiên cứu rất cao, nhưng bài giảng điện tử và sách giải trí lại là hai loại sách điện tử được sinh viên tìm đọc cao nhất (lần lượt là 43,7% và 48%). Bốn loại sách điện

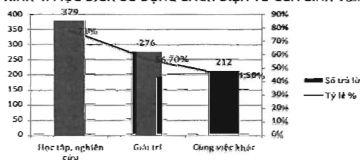
HÌNH 2: THỜI GIAN ĐỌC SÁCH HÀNG TUẦN CỦA SINH VIÊN

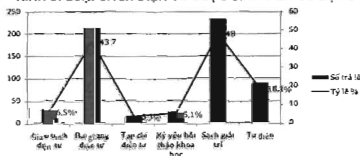
HÌNH 3: ĐỊA ĐIỂM ĐỌC SÁCH ĐIỆN TỬ CỦA SINH VIÊN

HÌNH 4: MỤC ĐÍCH SỬ DỤNG SÁCH ĐIỆN TỬ CỦA SINH VIÊN

HÌNH 5: LOẠI SÁCH ĐIỆN TỬ ĐƯỢC SINH VIÊN SỬ DỤNG

Nguồn: Nghiên cứu của nhóm tác giả

tử còn lại là giáo trình điện tử, từ điển, tạp chí và kỹ yếu có kết quả tìm đọc rất thấp. Đối chiếu với kết quả điều tra của Vera Nkiruka Akpokodje (2016), thì có sự khác biệt rất lớn. Cụ thể, trong nghiên cứu của Vera Nkiruka Akpokodje (2016), tỷ lệ giáo trình điện tử được sử dụng là cao nhất (64,3%); kế tiếp là từ điển và sách tham khảo (40%); tạp chí điện tử (27%).

Tình hình sử dụng loại sách điện tử ngoại văn, sách học ngoại ngữ và sách viết bằng tiếng Việt Nam

Sinh viên sử dụng cả ba loại sách ngoại văn (không phải là sách ngoại ngữ), sách tiếng Việt và sách học ngoại ngữ (không bao gồm CD audio, clip). Kết quả khảo sát cho thấy, sách ngoại ngữ được sử dụng thấp nhất 3,7%, tiếp là sách ngoại văn 7,6%. Trong khi đó, tất cả đều sử dụng sách viết bằng tiếng Việt Nam (100%).

BẢNG 2: ĐÁNH GIÁ KHẢ NĂNG TIẾP CẬN SÁCH ĐIỆN TỬ (DVT: %)

Các câu hỏi	Mức điểm đánh giá				
	Hoàn toàn không đồng ý	Không đồng ý	Đồng ý	Khá đồng ý	Hoàn toàn đồng ý
Sự sẵn có sách điện tử tại thư viện nhà trường	24	37	21	13	5
Sự sẵn có các nhà phân phối sách điện tử	27	42	18	9	4
Chi phí sử dụng sách điện tử cao	18	27	23	21	11
Hỗ trợ hạ tầng công nghệ thông tin và internet tại trường	20	22	28	24	6
Chính sách phát triển sách điện tử tốt	12	17	38	30	3

Nguồn: Nghiên cứu của nhóm tác giả

Nhận thức về vị thế của sách điện tử

Để đánh giá vị thế của sách điện tử với sách in, nhóm tác giả thiết kế đáp án cho câu hỏi sách điện tử có thể sử dụng thay thế sách in theo 5 mức: Tuyệt đối không; Rất thấp; Có thể; Khá tốt; Hoàn toàn tốt. Kết quả khảo sát cho thấy, đa phần sinh viên nhận định sách điện tử có thể thay được (76,8%), chỉ có 23,2% cho rằng khó hoặc không thể thay thế.

Khả năng tiếp cận sách điện tử

Đánh giá về khả năng tiếp cận sách điện tử ở Bảng 2 cho thấy, phần lớn sinh viên cho rằng, chính sách điện tử là tốt, đã có sự hỗ trợ về hạ tầng công nghệ thông tin và internet tại các trường. Mặc dù vậy, chi phí cho sử dụng sách điện tử còn cao, các thư viện trường học và nhà phân phối sách điện tử chưa đầy đủ...

Ý định mua sách điện tử thời gian tới

Với tỷ lệ trả lời 140 (chiếm 28,7%) và 191 (tương đương 39,2%) sinh viên sẽ mua sách điện tử tùy vào giá cả so với sách in, phản ánh xu hướng sinh viên (và độc giả) sẽ mua và sử dụng sách điện tử nhiều hơn. Khả năng trong những năm tới, khi các loại đầu sách điện tử nhiều hơn, với sự sẵn có sách tại thư viện, nhà phân phối, thì sinh viên sẽ mua nhiều hơn.

KẾT LUẬN VÀ KHUYẾN NGHỊ

Kết quả nghiên cứu cho thấy, 100% sinh viên đã sử dụng sách điện tử, thậm chí trước khi trở thành sinh viên đại học. Mục đích sử dụng sách điện tử cho

học tập là chủ yếu. Nguồn sách điện tử rất đa dạng, tuy nhiên sinh viên sử dụng sách điện tử từ các nguồn không phải trả chi phí là chính. Thời gian đọc sách điện tử của sinh viên Việt Nam ở mức cao hơn không đáng kể với đọc sách in. Các loại sách điện tử được sinh viên chú ý là sách tiếng Việt, bài giảng điện tử và sách giải trí, có thể vì lý do sự sẵn có đầu sách điện tử tiếng Việt Nam tại thư viện các trường đại học còn thấp, thiếu các nhà phân phối sách điện tử. Chi phí sử dụng sách điện tử và việc hỗ trợ hạ tầng công nghệ thông tin và internet tại các trường đại học không phải là vấn đề lớn đối với tiếp cận sách điện tử của sinh viên.

Từ kết quả này, các trường đại học, thư viện trường và các nhà phân phối sách điện tử cần chú ý tới chiến lược phát triển sách điện tử; phát triển các loại đầu sách điện tử về giáo trình, tạp chí điện tử, kỷ yếu hội thảo khoa học bằng tiếng Việt, sách ngoại văn và sách ngoại ngữ.

Bên cạnh đó, hỗ trợ phát triển hạ tầng công nghệ thông tin để sinh viên khai thác sách điện tử dễ dàng. Các thư viện trường cần chú trọng sưu tập và phát triển sách điện tử cho sinh viên truy cập, đặc biệt giáo trình điện tử bằng tiếng Việt Nam. Chú ý khai thác, xây dựng các nguồn sách điện tử truy cập mở, các phiên bản sách điện tử cũ (thường có chi phí thấp). Các thư viện cũng cần có quy định về việc cho sinh viên tải tài liệu sách điện tử, bởi qua khảo sát, thì sinh viên đọc sách điện tử chủ yếu tại nhà và trên đường đi, trong khi tại thư viện vẫn còn thiếu thiết bị đọc sách chuyên dùng và máy vi tính.

Ngoài ra, tiếp tục nâng cao nhận thức về lợi ích của sách điện tử để sinh viên ngày càng quan tâm và chuyển sang sử dụng loại sách này. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ashley Melinis (2011). *The Effects of Electronic Books on the Reading Experience of First Grade Students*, Education Masters, Paper 279
2. PwC (2014). *Turning the page: The future of ebook*
3. Rosso, S. (2009). *What are ebooks? Advantages and disadvantages of electronic books*
4. Shelburne, W.A. (2009). *E-book usage in an academic library: user attitudes and behaviors*, Library Collections, Acquisitions, and Technical Services, 33(2/3), 59-72
5. Vera Nkiruka Akpokodje (2016). *Evaluating the impact of eBook on reading motivation of students of higher learning in Nigerian Universities*
6. Wisconsin Rapids (2016). *What kids are reading: And how they grow*, access to <https://www.renaissance.com/2018/01/23/blog-magic-15-minutes-reading-practice-reading-growth/>